ADC ArcheoProjecten

ARCHEOWEST
ARCHEOLOGISCH ADVIES EN MANAGEMENT

Frederik Hendrikstraat 35-37 te Naaldwijk

rapport 4892

Frederik Hendrikstraat 35-37 te Naaldwijk, gemeente Westland

Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek

K. Klerks

ARCHEOWEST
ARCHEOLOGISCH ADVIES EN MANAGEMENT

ADC ArcheoProjecten

Colofon

ADC Rapport 4892

Frederik Hendrikstraat 35-37 te Naaldwijk, gemeente Westland
Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek

Auteur: K. Klerks

In opdracht van: Woonfonds Westland B.V.

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 9 mei 2019
Foto’s en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: definitief

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.
ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
A. Muller

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel. 033-299 81 81
E-mail info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting 5
1 Inleiding en administratieve gegevens 7
2 Bureauonderzoek 9
2.1 Doelstelling en vraagstelling 9
2.2 Methodiek 9
2.3 Resultaten 9
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie 15
3 Inventariserend Veldonderzoek 18
3.1 Plan van Aanpak 18
3.2 Resultaten Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O) 19
3.3 Conclusies 20
4 Aanbeveling 20
Literatuur 21
Geraadpleegde websites 22
Lijst van afbeeldingen en tabellen 22
Bijlage 1 Boorgegevens 33

Samenvatting

In opdracht van Woonfonds Westland B.V. heeft ADC ArcheoProjecten in samenwerking met ArcheoWest in maart 2019 een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd op de locatie Frederik Hendrikstraat 35-37 te Naaldwijk in gemeente Westland. De aanleiding van het onderzoek is de voorgenomen sloop van het bestaande gebouw en nieuwbouw van een appartementencomplex. Omdat het gebied daarmee een andere bestemming krijgt is een bestemmingsplanwijziging nodig.

Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting. Volgens het bureauonderzoek bevinden zich in het plangebied geulafzettingen, waarvan de sedimentatie tijdens de eerste eeuwen na Chr. is beëindigd. Op deze geulafzettingen kunnen archeologische resten voorkomen uit de Late IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen. Vermoedelijk manifesteren deze resten zich als een archeologische laag (wellicht in een vegetatiehorizont). Ze zijn mogelijk afgedekt door recentere dekafzettingen (klei of veen) en buiten het bereik van moderne landbouw- en andere grondverstorende activiteiten gebleven. Aan en direct onder het maaiveld (op de laatmiddeleeuwse kleiige dekafzettingen) kunnen archeologische resten worden verwacht uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Er zijn echter geen directe aanwijzingen voor Middeleeuwse bebouwing in het plangebied. Op een kaart van Kruikius uit de 18^{e} eeuw bevindt zich in het plangebied een tuin. Eventueel aanwezige resten van dit complex zullen zich ondiep bevinden ten opzichte van het huidige oppervlak.

Teneinde deze verwachting te toetsen en aan te vullen is in het plangebied een verkennend booronderzoek uitgevoerd.
Het doel van inventariserend veldonderzoek (IVO) (landbodems) is:

1. het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het bureauonderzoek en/of in het Programma van Eisen.
2. inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap die van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden.
3. Doel daarbij het uitsluiten van kansarme zones en het selecteren van kansrijke zones voor de volgende vormen van onderzoek waarbij ook
4. (extra) informatie wordt verkregen over bekende en/of verwachte archeologische waarden in een onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

In de ondergrond bevindt zich een beddingafzetting van prehistorische oorsprong, deze behoort aan een zijtak van de Gantel of een fase van de Gantel zelf . Dit pakket is erosief, eventuele oudere afzettingen zullen hier niet meer aanwezig zijn tot een diepte van ten minste 6 m -mv. In de top van deze afzettingen bevinden zich geen intacte oeverafzettingen of bodemvorming. De beddingafzettingen zijn gevormd in de geul van de Gantel, hierin zijn geen archeologische sporen te verwachten.

Het bovenste pakket is verrommeld. De dikte van dit verstoorde pakket varieert van 0,55 m in boring 1 en 1,70 m in boring 3. Archeologische resten zijn hier niet te verwachten.

ADC ArcheoProjecten adviseert om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is echter nooit volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zo-als aangegeven in artikel 5.10 en 5.11 van de Erfgoedwet.

Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren	
Nieuwe tijd:	NT	1500 - heden	
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.	
Late Middeleeuwen	LME		1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME		450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.	
Laat-Romeinse tijd	ROML		270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM		70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV		12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.	
Late IJzertijd	IJZL		250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM		500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV		800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.	
Late Bronstijd	BRONSL		1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM		1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV		2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	NEOL		2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM		4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV		5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.	
Laat-Mesolithicum	MESOL		6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM		7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV		8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.	
Laat-Paleolithicum	PALEOL		35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM		300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV		tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van Woonfonds Westland B.V. heeft ADC ArcheoProjecten in samenwerking met ArcheoWest in maart 2019 een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd op de locatie Frederik Hendrikstraat 35-37 te Naaldwijk in gemeente Westland (afb. 2 en 3). De aanleiding van het onderzoek is de voorgenomen sloop van het bestaande gebouw en nieuwbouw van een appartementencomplex. Omdat het gebied daarmee een andere bestemming krijgt is een bestemmingsplanwijziging nodig.

Sinds 1 juli 2016 is de Erfgoedwet in werking getreden en is de Monumentenwet 1988 komen te vervallen. De bepalingen van een deel van de Monumentenwet zijn opgenomen in de Erfgoedwet. Het deel dat betrekking heeft op de besluitvorming in de fysieke leefomgeving gaat over naar de toekomstige Omgevingswet. Vooruitlopend op de datum van ingang van de Omgevingswet zijn deze artikelen te vinden in het Overgangsrecht in de Erfgoedwet, waar ze ongewijzigd van toepassing blijven zolang de Omgevingswet nog niet van kracht is. Op grond van de Erfgoedwet moeten archeologische (verwachtings)waarden gewaarborgd zijn in het bestemmingsplan. In het vigerende bestemmingsplan 'Woonkern Naaldwijk', dat op 26 juni 2013 door de gemeente Westland is vastgesteld, heeft het plangebied de dubbelstemming Waarde Archeologie 3.[1] Om in deze zone een omgevingsvergunning te kunnen verkrijgen bij 'bouwwerken, werken en werkzaamheden ter plaatse van de functieaanduiding '(swr-3)' met een oppervlakte groter dan 250 m² en diepte beneden maaiveld groter dan 50 cm dient de initiatiefnemer in het kader van de omgevingsvergunning een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.[2]

Omdat de archeologische vrijstellingsgrenzen worden overschreden dient de initiatiefnemer in het kader van de benodigde bestemmingsplanwijziging een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1).[3] Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Westland heeft als aanvullende eis gesteld dat het Plan van Aanpak goedgekeurd wordt voordat het inventariserend veldonderzoek plaatsvindt.[4] Dit onderzoek is daarnaast gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

[1] http://www.ruimtelijkeplannen.nl/

[2] Ibid

[3] SIKB 2016.

[4] Contact met M. Burger (gemeente Westland) door M. Kruijthof, d.d. maart 2019.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

opdrachtgever:	Woonfonds Westland B.V. Aartsdijkweg 1 2676 LE Maasdijk
fasen AMZ-cyclus:	bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek
aanleiding:	Bouw woningen
locatie:	Frederik Hendrikstraat 35-37
plaats:	Naaldwijk
gemeente:	Westland
provincie:	Zuid-Holland
kadastrale gegevens:	gemeente Naaldwijk sectie D nummer 8674
kaartblad:	37B (1:25.000)
oppervlakte plangebied:	810 m^2
coördinaten:	74.295 / 446.050 74.317 / 446.064 74.335 / 446.040 74.313 / 446.025
bevoegde overheid met contactgegevens:	Gemeente Westland
deskundige namens de bevoegde overheid met contactgegevens:	Mevr. M. Burger Laan van de Glazen stad 1, 2671 TA Naaldwijk tel. 06-53692087 e-mail: mburger@gemeentewestland.nl
goedkeuring rapport door bevoegde overheid:	verondersteld, geadviseerde wijzigingen zijn doorgevoerd[5]
Archis-zaaknummer:	4696538100
ADC-projectcode:	4210169
auteur:	K. Klerks (senior KNA Prospector, reg. nr. 65529337)
autorisatie:	A. Muller
periode van uitvoering:	Maart 2019
beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	https://doi.org/10.17026/dans-2b4-pfwb

[5] Beoordeling rapport archeologisch onderzoek, M. Burger d.d. 28 april 2019

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*
- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Tijdens het bureauonderzoek worden diverse bronnen geraadpleegd, wat leidt tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of archeologische waarden in het plangebied worden verwacht. Als dit het geval is, zal zo mogelijk de aard, de omvang, de diepteligging en de datering van deze waarden worden beschreven. Indien relevant zal de omvang worden weergegeven op een kaart.

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied is gelegen in de kern van Naaldwijk, ongeveer 200 m ten oosten van de historische dorpskern. Aan de noord- en zuidzijde van het plangebied bevinden zich woonhuizen langs de Frederik Hendrikstraat. Deze straat ligt ten oosten van het plangebied. Ten westen van het plangebied bevindt zich een basisschool. Het plangebied is bebouwd met een garage met parkeerterrein. De garage is op dit moment niet als zodanig in gebruik.

Op basis van de opgevraagde gegevens met betrekking tot de milieuhygiënische situatie in het plangebied kan het volgende worden geconcludeerd:[6]

- De bovengrond bij boring 107/201 is zeer plaatselijk sterk verontreinigd met minerale olie. Op de locatie is geen sprake van ernstige bodemverontreiniging omdat het volumecriterium uit de Wet bodembescherming niet wordt overschreden.
- De verontreiniging beperkt zich tot de perceelgrenzen en is in voldoende mate in kaart gebracht. Het bodemvolume sterk verontreinigde grond wordt geschat op maximaal 20 m^3. Conform het gestelde is geen sprake van een geval van ernstige bodemverontreiniging en daarmee ook geen sprake van een saneringsnoodzaak.

Omdat de informatie voor deze onderzoeken niet verzameld is met als doel een archeologische inventarisatie zijn de boorgegevens niet bruikbaar voor het aanscherpen of in kaart brengen van de archeologische verwachting.

In het kader van het onderzoek zijn gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIC.[7] Uit de hierop ontvangen gegevens blijkt zich in het plangebied de gebruikelijk huisaansluitingen bevinden voor riolering, gas, licht, water en telefoon. Bij de uitvoering van de boringen zal hier rekening mee worden gehouden

[6] Eversteijn 2018.

[7] Klic-melding: 9809476852

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 500 m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

De (historische) stand van het grondwater is in de omgeving van het plangebied niet gekarteerd. Omdat het gebied in een polder ligt wordt aangenomen dat de fluctuatie van het grondwater minimaal is. Omdat de exacte invulling van de nieuwe ontwikkeling nog niet bekend is, kan niet worden vastgesteld of een eventuele wijziging van de grondwaterstand optreedt.

Het ontwerp van het toekomstig gebouw en daarmee de exacte invulling van de uit te voeren werkzaamheden zijn nog niet vastgesteld. Als het gaat om bouw van een appartementencomplex of woningen is het aannemelijk dat de bodem tot tenminste 90 cm zal worden ontgraven ten behoeve van een vorstvrije fundering. Daarnaast zal het gebouw onderheid worden.

De consequentie van de voorgenomen ontwikkeling kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

In het plangebied bevindt zich een opeenvolging van de volgende lithostratigrafische eenheden[8]:

Lithostratigrafische eenheid	Gemiddelde diepte top niveau (m t.o.v. NAP)	Omschrijving
Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Walcheren (Laag van Poeldijk en Gantel Laag)	maaiveld	kreekbeddingafzetting
(mogelijk) Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer	-6,0	dek- of kreekbeddingafzetting

Aan of nabij het maaiveld gelden de volgende aardwetenschappelijke gegevens:

Bron	Informatie
Geologische kaart van Nederland 1:50.000 (afb. 4)[9]	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Walcheren (oude nomenclatuur: Afzettingen van Duinkerke III; kaartcode: D0.3b).
Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000[10]	Niet gekarteerd vanwege bebouwing, uit extrapolatie waarschijnlijk Getij-inversierug (kaartcode: 3B71).
Bodemkaart van Nederland 1:50.000[11]	Niet gekarteerd vanwege bebouwing, uit extrapolatie waarschijnlijk Moerige gronden (kaartcode: AWg) of dikke Eerdgronden (kaartcode EK19)
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)[12]	Circa 0,5 m -NAP

Het huidige landschap binnen de gemeente Westland is voor het grootste gedeelte gevormd in het Holoceen, de huidige geologische periode. De pleistocene ondergrond bestaat uit zand en grind, behorend tot de Formatie van Kreftenheye, dat op een diepte van ca. -17 m NAP verwacht wordt.[13] Door het huidige rivierengebied en het zuidelijk deel van het Westland stroomde een vlechtende rivier, een voorloper van de Rijn, richting de Noordzee (die toen ten gevolge van de lage zeespiegel overigens veel verder noordwestelijk lag).

[8] Hageman 1975; De Mulder et al 2003.

[9] Hageman 1975.

[10] Alterra 2008.

[11] Alterra 1984.

[12] ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer.

[13] www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen.

De rivier zette zand en grind af, de Formatie van Kreftenheye[14], die vervolgens over een groot gebied afgedekt werd door een dunne, grijze, zandige tot siltige klei met inschakeling van grove zandkorrels. Dit materiaal, ook wel aangeduid als oude rivierklei of de Laag van Wijchen, is vaak kalkarm of kalkloos en bevat vrij veel organische stof. Deze oude rivierklei wordt gerekend tot de Formatie van Kreftenheye en de sedimentatie hiervan vond plaats vanaf het Allerød (aan het einde van het Weichselien) tot aan het Preboreaal (begin van het Holoceen).

In het Holoceen, het huidige geologische tijdvak dat 11.700 jaar geleden aanving, warmde het klimaat definitief op. De zeespiegel en het grondwater begonnen te stijgen en er ontstond een drassig gebied waarin veenvorming plaatsvond. In deze periode is de Basisveen Laag gevormd (Formatie van Nieuwkoop), die in het plangebied op ca. 13 m –mv (14 m -NAP) verwacht wordt.[15]

Ter hoogte van het plangebied stroomde de Rijn naar het westen via de Delft stroomgordel. Deze is ontstaan rond 7.550 v. Chr. en is ongeveer 1.000 jaar actief geweest voordat het systeem onder water verdween als gevolg van de stijgende zeespiegel. Hierna is de meer oostelijk gelegen Zuidplas stroomgordel ontstaan.[16] Doordat de zeespiegel steeds verder steeg, ontstond in de omgeving van het plangebied een wad- en kweldergebied waarin dikke lagen klei en zand werden afgezet (Formatie van Naaldwijk, Wormer Laagpakket).[17]

Rond 4.400 v. Chr. raakte de Nederlandse kust afgesloten door een reeks strandwallen. Hierachter ontstond een lagunegebied dat dichtslibde en verzoette. Geregeld vonden inbraken vanuit de zee plaats, waarbij delen van het landschap overstroomden. Ten zuidwesten van Naaldwijk lag een grote inbraakgeul die tevens fungeerde als monding van de Maas en Rijn. Deze geul lag ver van het plangebied af, ter hoogte van het plangebied bevonden zich laaggelegen komgebieden. Op basis van geologische boringen in het plangebied wordt in het plangebied een ca. 0,5 tot 1 m dik pakket veen verwacht, waarvan de top zich op ca. 6,5 m –mv bevindt.[18]

Vanaf omstreeks 2.200 v. Chr. breidde de kust zich langzaam zeewaarts uit en ontstond achter de gesloten strandwallen een groot veengebied. Het riviersysteem bleef als afvoer naar zee fungeren. Door relatief kleinschalige transgressiefasen, brak de zee in vanuit het zuidwesten en werden geul- en dekafzettingen gevormd in het gebied. Rond 300 v. Chr. ontstond vanuit de zuidelijk gelegen Maas een kreeksysteem dat zich ten westen van het plangebied verbreidde. Het ontstaan van deze kreek was een teken van sterk toenemende invloed vanuit zee. Deze kreek, de Gantel, heeft het uiterlijk en de bewoonbaarheid van het landschap vanaf de Romeinse tijd tot aan de Middeleeuwen grotendeels bepaald. Door overstromingen vormden zich langs de kreekgeul, maar ook langs de hoofdgeul van de Nieuwe Maas ten zuiden van het gebied, hoger gelegen oeverwallen die gedurende een groot deel van het jaar droogvielen en bewoonbaar waren. In het plangebied zelf bevindt zich, op basis van de geologische informatie, waarschijnlijk een zijgeul die naast of vanuit de Gantel heeft gefungeerd. De kreekbeddingafzettingen die in deze geul zijn afgezet behoren tot het Laagpakket van Walcheren. Plaatselijk zijn deze afzettingen tussen de Romeinse tijd en de Middeleeuwen nog afgedekt met een veenlaag. Het complex aan verschillende afzettingen waar de Westland geulafzettingen zich diep ingesneden hebben in de onderliggende afzettingen wordt hier het Laagcomplex van Westland genoemd (afb. 5).[19]
Op de Bodemkaart van Nederland zijn in het plangebied Enkeerdgronden met matig fijn zand gekarteerd. Dit bodemtype wordt in het Westland gekenmerkt door een 30 tot 50 cm homogene humeuze toplaag met daaronder tot ca. 100 cm -mv een vlekkerige humeuze laag. Dit bodemtype wordt voornamelijk aangetroffen in tuinbouwgebieden. De relatief diepe humushoudende toplaag is ontstaan door omwerking van de oorspronkelijke bovengrond.[20]

[14] De gebruikte formatienamen zijn die conform TNO 2013.

[15] www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen.

[16] Cohen *et al.* 2012.

[17] Vos 2015.

[18] www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens; geologische boring B37E3372 en B37E0061.

[19] Vos et al. 2017.

[20] Vos 1984.

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (zie afb. 6):

Rijksmonument/ AMK-terrein[21]	Omschrijving	Datering[22]	Opmerking
10.692	Havezathe/ridderhofstad	LME	Resten van de Hofstede 'De Lage Woerd' uit de Late Middeleeuwen, met bijbehorende vondstlocatie 2832662100. Het terrein is waarschijnlijk sterk verstoord.
4137	Havezathe/ridderhofstad	LME	Bijbehorende vondstlocaties 3059479100 en 3105842100. Resten van een laatmiddeleeuwse hofstede, 'De Hoge Woerd'. Mogelijk bevinden zich hier nog resten van funderingen, met nog nederzettingsresten uit de Romeinse tijd.

Archis 3 zaakidentificatie	Omschrijving	Datering[23]	Opmerking
2832662100	grondspoor	LME	hoort bij AMK-terrein 10.692
3105842100	fundering	LME	hoort bij AMK-terrein 4137
2817653100	Diverse vondsten	VME-LME	Archeologisch onderzoek naar de resten van het pastoorshuis uit de 15e en 16e eeuw. Gevonden werden funderingen van kloostermoppen en een beerkelder. Het huis was omgeven door een gracht die gedateerd kan worden tussen de 9e en de 16e eeuw.

Archis 3 zaakidentificatie	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
2059655100	bureau-/booronderzoek	Verwachting nederzetting Datering: IJZ- NT, geen archeologische resten	plangebied apotheek, artsenpraktijk en appartementen, gemeente Naaldwijk, vrijgeven
4617392100	bureau-/booronderzoek	onbekend	Onderzoek is nog niet afgemeld
2060359100	bureau-/booronderzoek	Ondergrond verstoord	vrijgeven
2235805100	bureau-/booronderzoek	Verstoring tot ca 50 cm –mv, daaronder geen archeologische verwachting	Vrijgeven
4614557100	bureau-/booronderzoek	Ondergrond deels intact, mogelijke resten kerk aanwezig	Proefsleuvenonderzoek
4646722100	proefsleuvenonderzoek	Romeinse en Nieuwe tijd vindplaats aangetroffen op resp. 0,4 m –NAP en 0,2 m +NAP	Behoudenswaardige vindplaats, opgraven of behoud in situ.

[21] Sinds 2014 wordt de Archeologische Monumentenkaart niet meer bijgehouden door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De huidige AMK moet daarom als een statisch bestand worden beschouwd.

[22] Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

[23] Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

Ten westen van het plangebied is door RAAP een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Tijdens het booronderzoek is gebleken dat de bodem tot een diepte van ca. 150 cm –mv is verstoord.[24] Ruim 500 m ten westen van het plangebied bevindt zich een terrein van hoge archeologische waarde. Dit terrein bevat resten van de hofstede De Hoge Woerd uit de Lage Middeleeuwen.[25]
De funderingsresten van het kasteel zijn vermoedelijk nog voor een deel aanwezig. Mogelijk bevinden zich nederzettingssporen uit de Romeinse tijd ten noordoosten, ten oosten en/of ten zuiden van dit terrein. Ca. 100 m ten zuidoosten van het plangebied heeft een archeologisch booronderzoek plaatsgevonden waarbij geen archeologische resten zijn aangetroffen en het gebied is vrijgegeven.[26]

Ongeveer 280 m ten zuidwesten van het plangebied heeft een vooronderzoek plaatsgevonden in de vorm van bureau- en booronderzoek, gevolgd door een proefsleuvenonderzoek. Hierbij is een behoudenswaardige vindplaats aangetroffen uit de Romeinse tijd en resten van een parochiehuis uit de Nieuwe tijd. De vondstniveaus bevinden zich respectievelijk in oeverafzettingen van de Gantel op een diepte van 0,4 m –NAP en onder de bouwvoor op een diepte tussen -0,25 en +0,45 m NAP.

Op de gemeentelijke verwachtings- en beleidsadvieskaart ligt het plangebied binnen een zone met een hoge verwachting.[27] Voor deze zone geldt een vrijstelling van onderzoek voor gravende werkzaamheden kleiner van 250 m^2 en ondieper dan 50 cm –mv. Deze grenzen komen overeen met re regels in het bestemmingsplan. De verwachting is gebaseerd op de ligging op een kreekrug in de ondergrond (afb. 7).

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kaart van Kruikius (afb. 8)[28]	1712	Bouwland, tuinderijen ten noordoosten van Naaldwijk.
Kadastrale minuut (afb. 9)[29]	1811-1832	Gemeente Naaldwijk, sectie D, derde blad, perceel 612, tuin
Topografische kaart[30]	1850	boomgaard
Bonnekaart	1890-1896	boomgaard
Bonnekaart	1902-1904	boomgaard
Bonnekaart (afb. 10)[31]	1910-1934	Met kassen bebouwd, mogelijk tussen straat en kas een smalle bebouwing
Topografische kaart	1944-1954	In gebruik als kas, langs de straat bebouwing, in lijn met de naastgelegen woningen.
Topografische kaart[32]	1964-2004	Huidige gebouw is op kaart te zien

De naam Naaldwijk wordt voor het eerst genoemd rond 1200 n. Chr. en is opgebouwd uit de term wijk (nederzetting) en naald (betekenis onbekend).[33] Het plangebied ligt ten zuiden van de Dijkweg die als doorgaande weg naar het huidige Honselersdijk, en eerder het paleis Honselaarsdijk van stadhouder Frederik Hendrik (1584-1647), fungeerde.

[24] Onderzoeksmelding 2060359100, Leijnse 2003.
[25] AMK-terrein 4.137 en Archis-waarneming 3105842100.
[26] Onderzoeksmelding 2059655100, Bedeaux 2003.
[27] Verwachtingszone II Kerkhof 2012.
[28] Kruikius & Kruikius 1712.
[29] http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/
[30] Wolters Noordhoff Atlasproducties 1990.
[31] Bureau Militaire Verkenningen 1880-1912; 1892-1934.
[32] http://www.topotijdreis.nl
[33] Van Berkel & Samplonius 2006

Aangezien de plaats Naaldwijk uit minstens de Late Middeleeuwen dateer en het paleis omstreeks 1621 werd gebouwd, zal de Dijkweg waarschijnlijk al vanaf de Late Middeleeuwen in gebruik zijn geweest.[34]

Op de kaart van Kruikius uit de 18e eeuw maakt het plangebied deel uit van een tuinderij (afb. 8). Op de kadastrale minuutkaart uit het begin van de 19e eeuw is de perceelsindeling min of meer hetzelfde als de kaart van Kruikius. Het landgebruik is in de bij de kadastrale minuutkaart behorende Oorspronkelijke Aanwijzende Tafelen (OAT) aangeduid. Volgens de OAT is het perceel in gebruik geweest als 'tuin'.[35] Op het kaartmateriaal uit de 19e eeuw is het landgebruik aangegeven als boomgaard tot aan ongeveer 1910, wanneer er kassen in het plangebied komen. Mogelijk worden dan langs de straat, aan de voorkant van de kassen kleine woningen gebouwd. Dit is echter op de topografische kaarten als niet meer dan een smalle rode streep te onderscheiden. Ten zuiden van het perceel staan nog woningen die mogelijk uit die periode dateren.

Tot aan de tweede helft van de 20e eeuw is het gebied (grotendeels) in gebruik als kas. Pas na de jaren '60, als ten oosten van Naaldwijk een woonwijk wordt aangelegd, ontstaat volgens de topografische kaarten de huidige bebouwing in het plangebied. Volgens de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) dateert de huidige garage uit 1974, de mogelijke oudere bebouwing die ter hoogte van de huidige parkeerplaats lag, is dan verdwenen. In een van de oudere muren van het gebouw is echter een plakkaat aangetroffen met daarop een bouwjaar van 1903. Volgens de vorige eigenaar zijn de oude kaarten, die ter plekke bebouwing aangaven in lijn met de naastgelegen woningrij, niet correct. De huidige garage is van oorsprong een schoolgebouw (christelijke school, geopend in 1904), dat niet in lijn stond met de bebouwing omdat er een speelplaats voor zat. De zijmuren (waaronder die met de gevelsteen) en een deel van de dakconstructie zijn nog origineel.

Afb. 1 plakkaat in de zijmuur van de huidige garage.

[34] https://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/collecties/paleis-honselaarsdijk-ca-1683-

[35] Kadaster 1811-1832.

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *"Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?"* kan als volgt worden beantwoord:
In het plangebied bevinden zich volgens de geologische kaart geulafzettingen, waarvan de sedimentatie tijdens de eerste eeuwen na Chr. is beëindigd. Op deze geulafzettingen kunnen archeologische resten voorkomen uit de Late IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen. Vermoedelijk manifesteren deze resten zich als een archeologische laag. Deze zal bestaan uit een vermenging van ondermeer kleine stukken aardewerk, houtskool en bot met het oorspronkelijke substraat. De meeste typen archeologische resten (bot, houtskool, aardwerk, metaal) zullen door de natte en zuurstofloze condities goed zijn geconserveerd.[36] Ze zijn bovendien afgedekt door recentere dekafzettingen (klei of veen) en buiten het bereik van moderne landbouw- en andere grondverstorende activiteiten gebleven. Op basis van onderzoeken in de omgeving bevinden deze resten zich op een diepte van ongeveer 1 m –mv (0,5 m –NAP)

Aan en direct onder het maaiveld (op de laatmiddeleeuwse kleiïge dekafzettingen) worden archeologische resten verwacht uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Er zijn geen directe aanwijzingen voor Middeleeuwse bebouwing in het plangebied. Op een kaart van Kruikius uit de 18e eeuw bevindt zich in het plangebied een tuin. Eventueel aanwezige resten van dit complex zullen zich ondiep bevinden ten opzichte van het huidige oppervlak. Organische resten en bot zullen daarom door de relatief droge en zure bodemomstandigheden tussen het maaiveld en de hoogste grondwaterstand matig tot slecht zijn geconserveerd. Andere typen indicatoren (aardwerk en andere anorganische resten) zijn waarschijnlijk matig goed geconserveerd. Het complextype en de omvang van eventuele archeologische resten kunnen enigszins gespecificeerd worden als complextypen die samenhangen met het gebruik als landbouwgrond en later als de eerste vormen van tuinbouw in het gebied. De omvang is beperkt tot de verkaveling zoals die tot in de 19e eeuw in gebruik waren.

Karakteristiek	**Omschrijving**
datering:	Paleolithicum – Mesolithicum
Verwachting:	laag
complextype(n):	nederzetting
omvang:	Onbekend vanwege onvoldoende gegevens
landschappelijke en/of geologische context:	Onder of in het Basisveen
diepteligging:	13 m -mv
locatie:	Hele plangebied
soort vindplaats:	Vindplaats met zowel grondsporen als een vondststrooiing
uiterlijke kenmerken:	fragmenten vuursteen, houtskool en botfragmenten met een lage vondstdichtheid
conservering:	Goed
wordt het archeologisch relevante niveau bedreigd door de voorgenomen werkzaamheden:	nee

[36] Kars & Smit 2003

Karakteristiek	Omschrijving
datering:	Neolithicum, Bronstijd, Vroege IJzertijd
Verwachting:	Zeer laag
complextype(n):	Nederzetting
omvang:	Onbekend vanwege onvoldoende gegevens
landschappelijke en/of geologische context:	Hollandveen, kleine getijdengeultjes
diepteligging:	3 – 10 m -mv
locatie:	Hele plangebied
soort vindplaats:	Vindplaats met zowel grondsporen als een vondststrooiing
uiterlijke kenmerken:	fragmenten aardewerk, houtskool en botfragmenten met een lage vondstdichtheid
conservering:	Goed
wordt het archeologisch relevante niveau bedreigd door de voorgenomen werkzaamheden:	Mogelijk

Karakteristiek	Omschrijving
datering:	Late IJzertijd – Vroege Middeleeuwen
Verwachting:	hoog
complextype(n):	Nederzetting
omvang:	Onbekend vanwege onvoldoende gegevens
landschappelijke en/of geologische context:	Op oeverafzettingen van kreekgeul
diepteligging:	1 m -mv
locatie:	Hele plangebied
soort vindplaats:	Vindplaats met zowel een archeologische laag, grondsporen als een vondststrooiing
uiterlijke kenmerken:	archeologische laag. Deze zal bestaan uit een vermenging van ondermeer kleine stukken aardewerk, houtskool en bot met het oorspronkelijke substraat
conservering:	Goed
wordt het archeologisch relevante niveau bedreigd door de voorgenomen werkzaamheden:	Mogelijk

Karakteristiek	Omschrijving
datering:	Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd
Verwachting:	Middelhoog
complextype(n):	Nederzetting
omvang:	Onbekend vanwege onvoldoende gegevens
landschappelijke en/of geologische context:	Vlak aan oorspronkelijk maaiveld
diepteligging:	0 – 0,5 m -mv
locatie:	Hele plangebied
soort vindplaats:	Vindplaats met zowel een archeologische laag, grondsporen als een vondststrooiing
uiterlijke kenmerken:	archeologische laag. Deze zal bestaan uit een vermenging van ondermeer kleine stukken aardewerk, houtskool en bot met het oorspronkelijke substraat
conservering:	Slecht door droge en zuurstofrijke omgeving
wordt het archeologisch relevante niveau bedreigd door de voorgenomen werkzaamheden:	Mogelijk

De beantwoording van de overige onderzoeksvragen is als volgt:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd*?
  De maximale verstoringsdiepte van de bodemingrepen bedraagt ten minste 0,9 m –mv, maar zal mogelijk dieper zijn in verband met eventuele kelders of diepere funderingen. De verstoring reikt dus mogelijk dieper dan de verwachte archeologische resten uit de IJzertijd tot en met de Nieuwe tijd, die vanaf een diepte van 1,0 m –mv verwacht worden. waarschijnlijk is het jongste archeologische niveau door recente (land)bouwactiviteiten al wel verstoord. mogelijk zullen de geplande ingrepen tot een verstoring van een intacte archeologische vindplaats leiden. Het plangebied is daarom niet voldoende onderzocht. Daarom is het noodzakelijk om de bodemopbouw (waaronder de aan- of afwezigheid en eventuele diepte van verstoring) te bepalen. Een verkennend booronderzoek is een geschikte onderzoeksmethode om dit te onderzoeken. Het doel van inventariserend veldonderzoek (IVO) (landbodems) is:
  1. het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het bureauonderzoek.
  2. inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap die van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden.
  3. Doel daarbij het uitsluiten van kansarme zones en het selecteren van kansrijke zones voor de volgende vormen van onderzoek waarbij ook
  4. (extra) informatie wordt verkregen over bekende en/of verwachte archeologische waarden in een onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

3 Inventariserend Veldonderzoek

3.1 Plan van Aanpak

3.1.1 Inleiding

Het doel van inventariserend veldonderzoek (IVO) (landbodems) is:

1. het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het bureauonderzoek (par. 2.4).
2. inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap die van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden.
3. Doel daarbij het uitsluiten van kansarme zones en het selecteren van kansrijke zones voor de volgende vormen van onderzoek waarbij ook
4. (extra) informatie wordt verkregen over bekende en/of verwachte archeologische waarden in een onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

Het inventariserend veldonderzoek zal bestaan uit een verkennend booronderzoek. De werkwijze is gericht op het in kaart brengen van de bodemopbouw en het vaststellen van (grootschalige) verstoringen, waarbij tevens rekening is gehouden met aard en diepte van de geplande ingrepen.. Op 19 maart 2019 is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld, waarin de werkwijze van het onderzoek is vastgelegd.[37]

Het verkennende booronderzoek leidt tot beantwoording van de volgende onderzoeksvragen:

- *Wat is de geomorfologische situatie en de geologische en bodemkundige opbouw van het plangebied?*
- *Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?*
- *Zijn er archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of lagen aanwezig in het plangebied?*
- *Zo ja, op welke diepte ten opzichte van maaiveld en NAP?*
- *Alhoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, zijn er desondanks toch archeologische indicatoren aangetroffen?*
  Zo ja:
  - *Op welke diepte ten opzichte van maaiveld en NAP zijn deze archeologische indicatoren aangetroffen?*
  - *Wat is de horizontaal ruimtelijke spreiding van deze archeologische indicatoren?*
  - *Wat is de aard en ouderdom van deze indicatoren?*
- *In welk opzicht kan op basis van het veldonderzoek de archeologische verwachting worden bijgesteld?*
- *In hoeverre worden de (mogelijk aanwezige) archeologische waarden bedreigd door toekomstige planontwikkeling?*
- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

3.1.2 Uitvoeringsplan veldwerkzaamheden

Voor het beantwoorden van de in par. 3.1.1 genoemde onderzoeksvragen is de volgende onderzoeksmethode toegepast:

aantal boringen:	5
boorgrid:	Verdeeld over het plangebied met een maximale onderlinge afstand van 17 m
diepte boringen:	Max 4m -mv
boormethode:	Edelmanboor met diameter 7 cm / gutsboor met diameter 3 cm (handmatig)
bemonstering:	versnijden en/of verbrokkelen

[37] Klerks 2018

De bodemtextuur en archeologische indicatoren worden beschreven volgens SBB 5.1 van het NITG-TNO waarin ondermeer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN5104 wordt gehanteerd.[38] De X- en Y-coördinaten worden bepaald aan de hand van de lokale topografie en ingemeten met behulp van een meetlint. De hoogte van het maaiveld ter plaatse van de boringen wordt bepaald aan de hand van AHN-beelden.

Hoewel een verkennend booronderzoek niet als primair doel het opsporen van archeologische vindplaatsen en indicatoren heeft, zullen eventuele archeologische vondsten wel worden verzameld en (indien mogelijk) worden gedetermineerd.

3.2 Resultaten Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)

3.2.1 Veldinspectie

Een deel van het terrein is bebouwd met een garage. Om hier te kunnen boren zijn drie gaten door de betonnen vloer geboord. Hierbij moest rekening worden gehouden met de mogelijke ligging van riolering en ondergrondse leidingen. Ook bij de boringen op de parkeerplaats zijn de boringen wat verschoven om een veilige afstand te creëren tussen de aanwezige ondergrondse huisaansluitingen.

3.2.2 Lithologische beschrijving

De locatie van de boringen is weergeven in afb. 11. De boorgegevens worden gepresenteerd in bijlage 1.

De ondergrond wordt gevormd door beddingafzettingen bestaande uit matig grof zand tot sterk siltige klei met veel zandlagen. In veel gevallen bevindt zich sterk gefragmenteerd schelpmateriaal in het zand of in laagjes. Het materiaal is kalkrijk. Het is afgezet in een kreekgeul die als zijtak van de Gantel heeft gefungeerd. De top van de kreekbedding bevindt zich direct onder het bovenliggende verstoorde niveau. In boring 2 wordt een brok veen aangetroffen die waarschijnlijk in de stroming is meegevoerd, het gaat hier niet om veen dat ter plekke is gegroeid. Er bevinden zich geen duidelijk herkenbare oeverafzettingen boven de beddingafzettingen. Deze zouden herkenbaar moeten zijn aan een horizontale gelaagdheid en een veel lager zandgehalte. Mogelijk is een deel van de oeverafzettingen wel opgenomen in de bovenliggende verstoorde lagen, maar zijn deze niet meer als zodanig herkenbaar.

Boven de beddingafzettingen, variërend van een diepte van 0,55 m tot 1,70 m –mv, bevinden zich sterk verstoorde lagen, bestaande uit humeuze, baksteen en (modern) puinhoudende zandige klei, tot matig grof (puinhoudend) zand. Het grootste deel van deze lagen zijn opgebracht of bestaan uit sterk omgewerkte oudere natuurlijke lagen. Gezien de aanwezigheid van moderne materialen als glas, betonpuin, plastic en steenkool heeft de verstoring en opvulling waarschijnlijk in de tweede helft van de 20^{e} eeuw plaatsgevonden. Tijdens het booronderzoek zijn geen indicatoren aangetroffen die wijzen op archeologische sporen in de bodem.

3.2.3 Interpretatie

In de ondergrond bevindt zich een beddingafzetting van prehistorische oorsprong, deze behoort aan een zijtak van de Gantel of een fase van de Gantel zelf. Dit pakket is erosief, eventuele oudere afzettingen zullen hier niet meer aanwezig zijn tot een diepte van ten minste 6 m -mv. Het bovenste pakket is verrommeld. De dikte van dit verstoorde pakket varieert van 0,55 m in boring 1 en 1,70 m in boring 3.

[38] Bosch 2005; Nederlands Normalisatie-Instituut 1989.

3.3 Conclusies

De in paragraaf 3.1.1 gestelde onderzoeksvragen kunnen op basis van de bereikte resultaten als volgt worden beantwoord:

- *Wat is de geomorfologische situatie en de geologische en bodemkundige opbouw van het plangebied?*
  De bovenste 0,55 m tot 1,70 m zijn sterk verstoord. Archeologische resten zijn hier niet te verwachten. Daaronder bevinden zich beddingafzettingen behorend tot het Gantel-kreeksysteem. In de top van deze afzettingen bevinden zich geen intacte oeverafzettingen of bodemvorming. De beddingafzettingen zijn gevormd in de geul van de Gantel, hierin zijn eveneens geen archeologische sporen te verwachten.

- *Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?*
  De bovenste 0,55 m tot 1,70 m zijn sterk verstoord.

- *Zijn er archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of lagen aanwezig in het plangebied?*
  Er zijn geen relevante geomorfologische lagen aangetroffen,

- *Zo ja, op welke diepte ten opzichte van maaiveld en NAP?*
  Niet van toepassing

- *Alhoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, zijn er desondanks toch archeologische indicatoren aangetroffen?*
  Er zijn geen archeologische resten of bewoningslagen aangetroffen.

- *In welk opzicht kan op basis van het veldonderzoek de archeologische verwachting worden bijgesteld?*
  De verwachting kan worden bijgesteld naar laag voor alle perioden.

- *In hoeverre worden de (mogelijk aanwezige) archeologische waarden bedreigd door toekomstige planontwikkeling?*
  Er worden geen archeologische waarden bedreigd door toekomstige planontwikkelingen.

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*
  Het plangebied is voldoende onderzocht en kan worden vrijgegeven voor toekomstige ontwikkelingen.

4 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen en toekomstige ontwikkelingen. Het is echter nooit volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 5.10 en 5.11 van de Erfgoedwet.

Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

Alterra, 2008: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000; Landsdekkend digitaal bestand.*

Alterra, 2014: *Bodemkaart van Nederland 1:50.000; Landsdekkend digitaal bestand.*

Bedeaux, D.G., 2003: *Plangebied apotheek, artsenpraktijk en appartementen, gemeente Naaldwijk; een inventariserend archeologisch onderzoek*. RAAP- Notitie 372, Amsterdam.

Bosch, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2.* Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).

Bureau Militaire Verkenningen, verschillende jaargangen (1880, 1896, 1902, 1912): Naaldwijk, blad 479, 1:25.000.

Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A.H. Geurts, 2012: *Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta.* Utrecht.

Eversteijn, O.M., 2018: *Aanvullend nader bodemonderzoek Frederik Hendrikstraat 35-37 Naaldwijk Projectnummer: A4274*. (Mol ingenieursbureau, Wateringen)

Haartsen, A.J., 2009: *Ontgonnen Verleden, regiobeschrijvingen province Zuid-Holland*. Ede (Rapport DK 2009/dk116-I).

Hageman, B.P., 1975: *Geologische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000, Blad 37 West Rotterdam*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Kadaster, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, benevens van derzelver inhouds-grootte, klassering en belastbaar inkomen, volgens het kadaster, Naaldwijk, Sectie D, Blad 03*.).

Kars, H. & A. Smit (red.), 2003: *Handleiding Fysiek Behoud Archeologisch Erfgoed*. Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies 1).

Kerkhof, M., 2012: *Toelichting bij de archeologische beleidskaart van de gemeente Westland*. Delft (Delftse Archeologische Notitie 20).

Kruikius 1712, *kaart van het Hoogheemraadschap van Delfland*.

Leijnse, K., 2003: *Plangebied Het Trefpunt, gemeente Naaldwijk; een inventariserend archeologisch onderzoek*. RAAP-Notitie 393

Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhof & T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Groningen.

Normalisatie-Instituut, Nederlands, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*. Delft.

SIKB, 2016: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)*. Gouda.

Staalduinen, C.J. van, 1979: *Toelichtingen bij de Geologische kaart van Nederland 1:50.000, Blad Rotterdam West (37W)*. Haarlem (Rijks Geologische Dienst).

TNO, 2013: *Lithostratigrafische Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond, versie 2013.*

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen, 2012: *Leidraad inventariserend veldonderzoek*. Gouda (SIKB uitgave, geactualiseerde versie).

Vos, G.A., 1984: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, toelichting bij kaartblad 37 West Rotterdam*. Wageningen.

Vos, P., 2015: *Origin of the Dutch coastal landscape. Long-term landscape evolution of the Netherlands during the Holocene, described and visualized in national, regional and local palaeogeographical map series.* (dissertation Utrecht University, Utrecht)

Vos, P.C., M. IJsselstijn, S. Jongma & S. de Vries, 2017: *Het ontstaan van Westland-Delfland, gebaseerd op paleolandschappelijke onderzoek en getijsysteemkennis*. Toelichting op de regionale paleolandschappelijke kartering, uitgevoerd in het kader van het uitbrengen van de Atlas van het Westland, DAR 130.

Wolters Noordhoff Atlasproducties, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000; Deel 1; West Nederland, 1839-1859*. Groningen.

Geraadpleegde websites

http://archeologieinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/amk-en-ikaw
http://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/
http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl
https://archis.cultureelerfgoed.nl/
https://bagviewer.kadaster.nl
https://easy.dans.knaw.nl
https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens
https://www.kadaster.nl/
https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/
http://www.bodemdata.nl
http://www.bodemloket.nl
http://www.ruimtelijkeplannen.nl
http://www.topotijdreis.nl

Lijst van afbeeldingen en tabellen

Afb. 1 plakkaat in de zijmuur van de huidige garage.
Afb. 2 Locatie van het plangebied
Afb. 3 Detailkaart van het plangebied
Afb. 4 locatie van het plangebied op de geologische kaart
Afb. 5 locatie van het plangebied op de nieuwe geologische kaart van Westland (Vos et al. 2017)
Afb. 6 AMK-terreinen, archeologische onderzoeken en vondsten
Afb. 7 Gemeentelijke beleidsadvieskaart
Afb. 8 locatie van het plangebied op de kaart van Kruikius
Afb. 9 locatie van het plangebied op de kadastrale minuut ca 1830
Afb. 10 locatie van het plangebied op de topografische kaart van 1910
Afb. 11 boorpuntenkaart

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

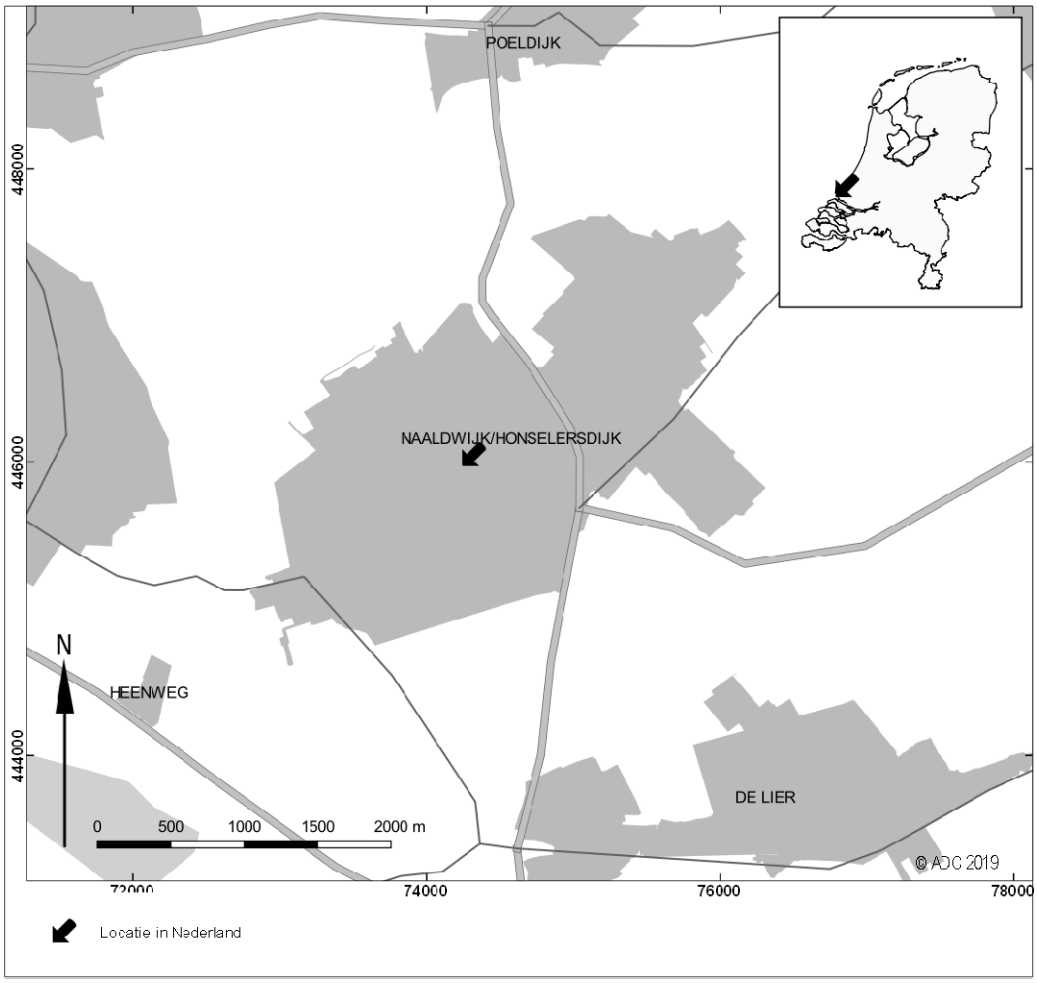

Afb. 2 Locatie van het plangebied

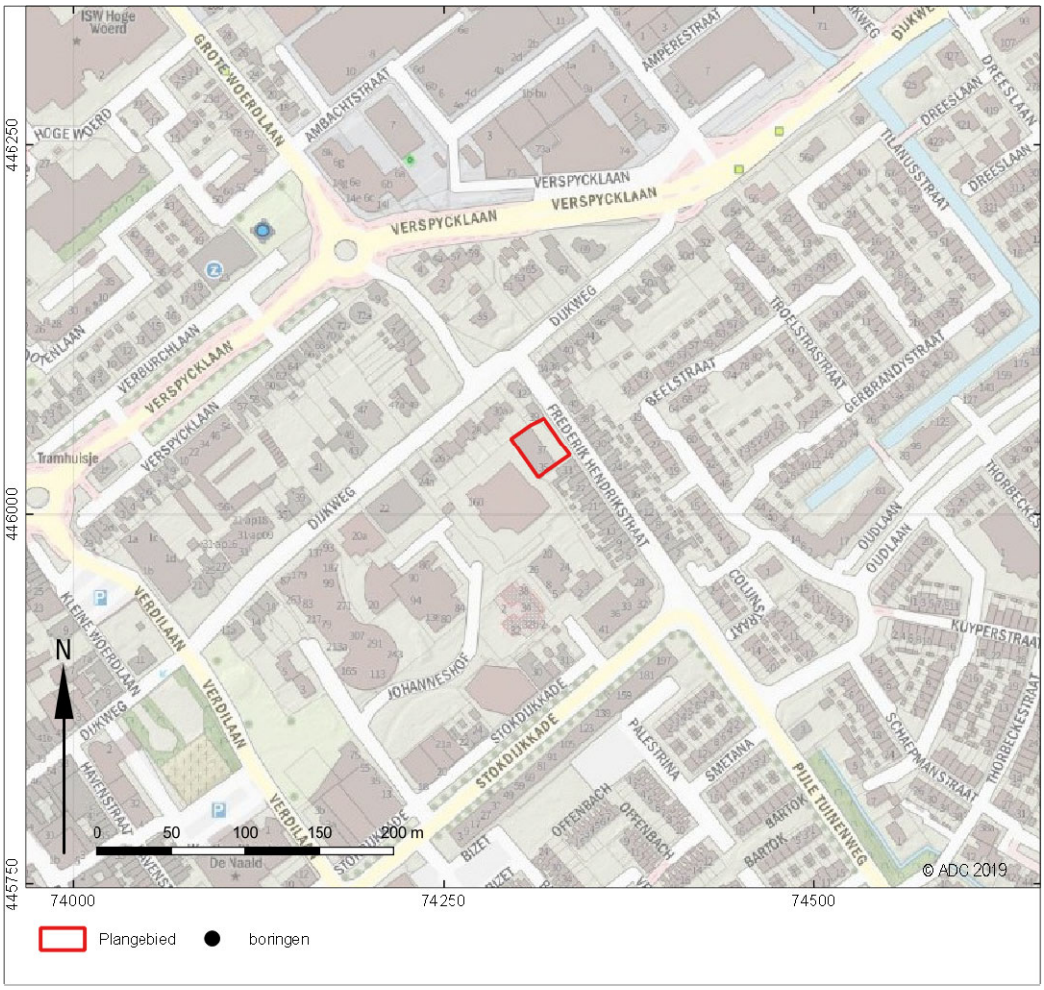

Afb. 3 Detailkaart van het plangebied

Afb. 4 locatie van het plangebied op de geologische kaart

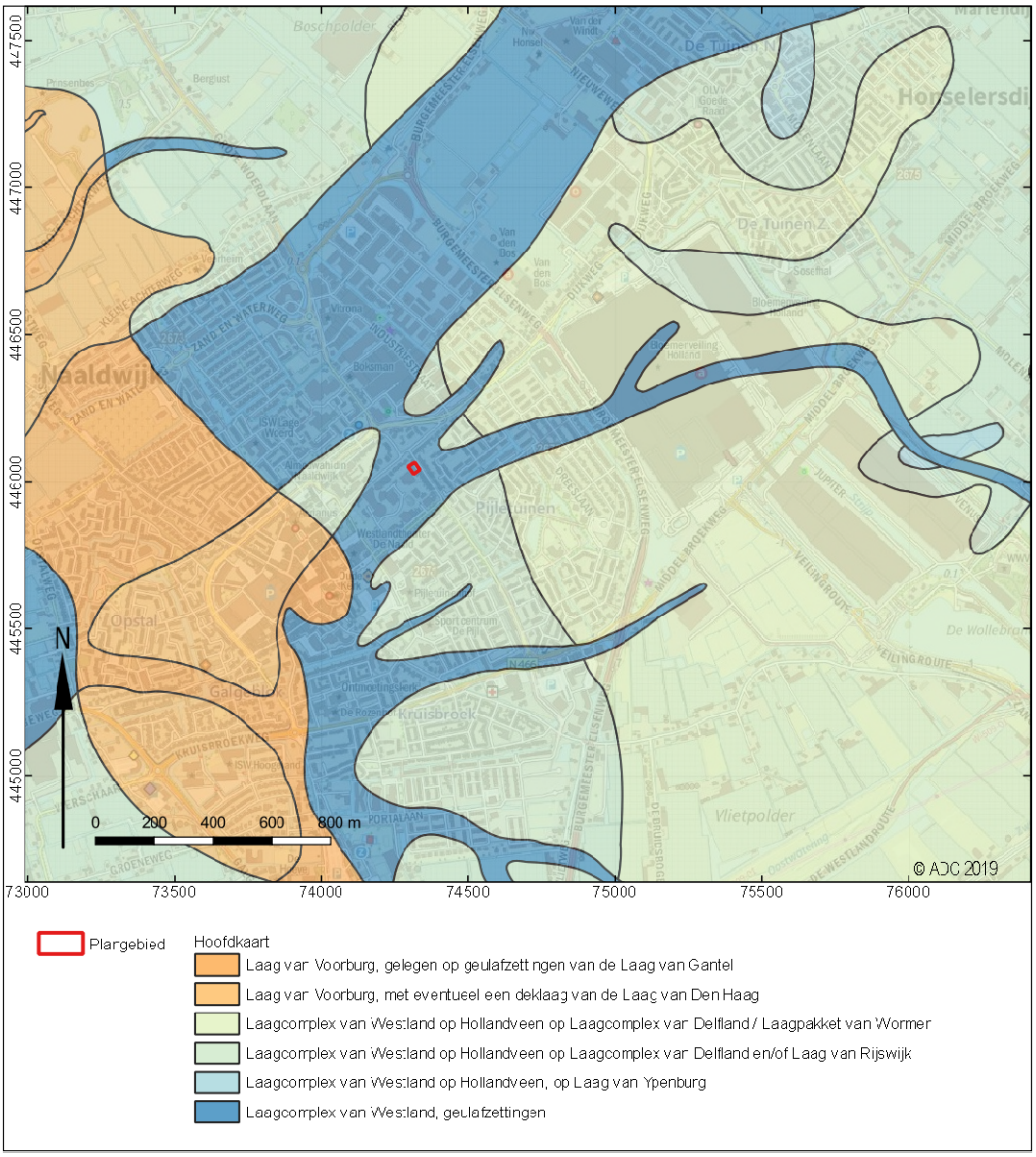

Afb. 5 locatie van het plangebied op de nieuwe geologische kaart van Westland (Vos et al. 2017)

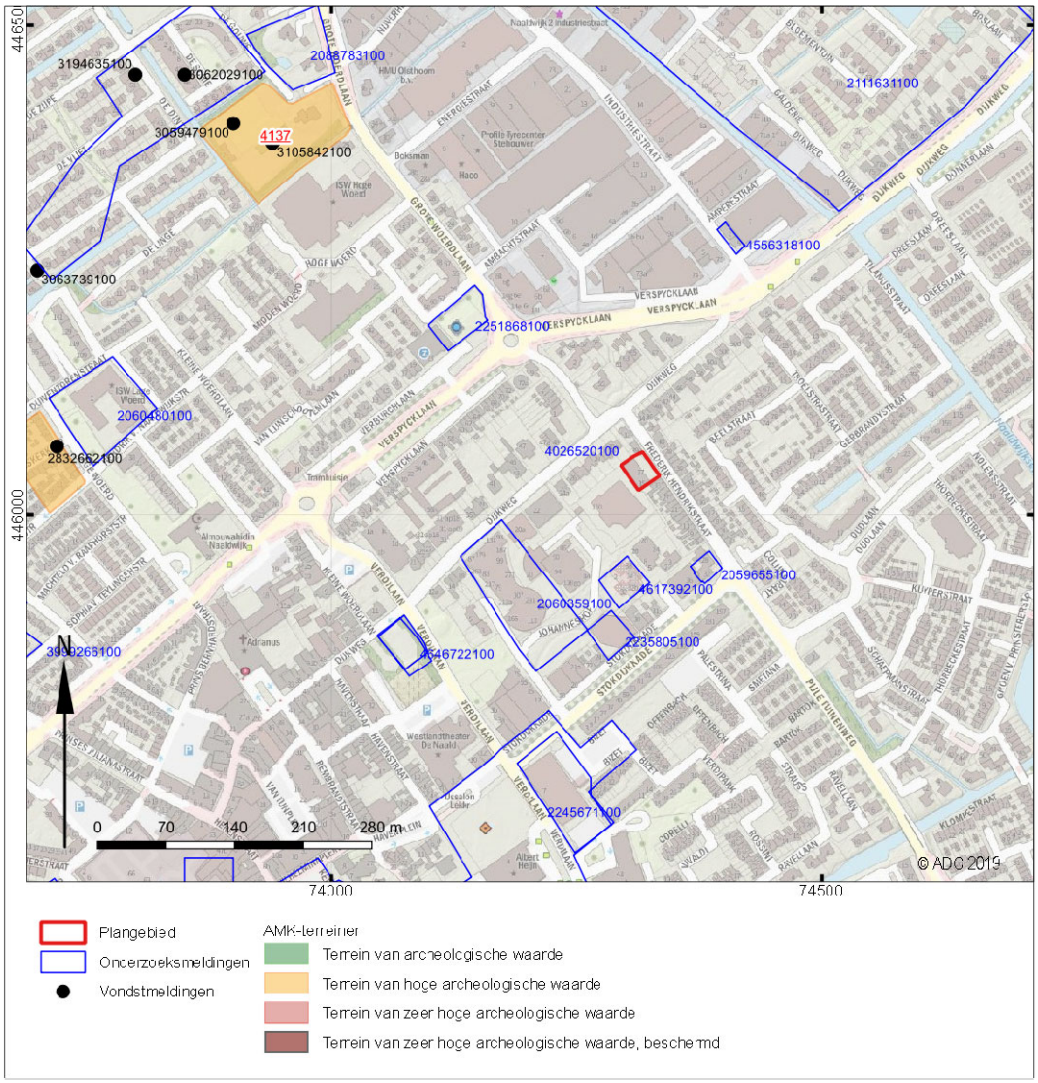

Afb. 6 AMK-terreinen, archeologische onderzoeken en vondsten

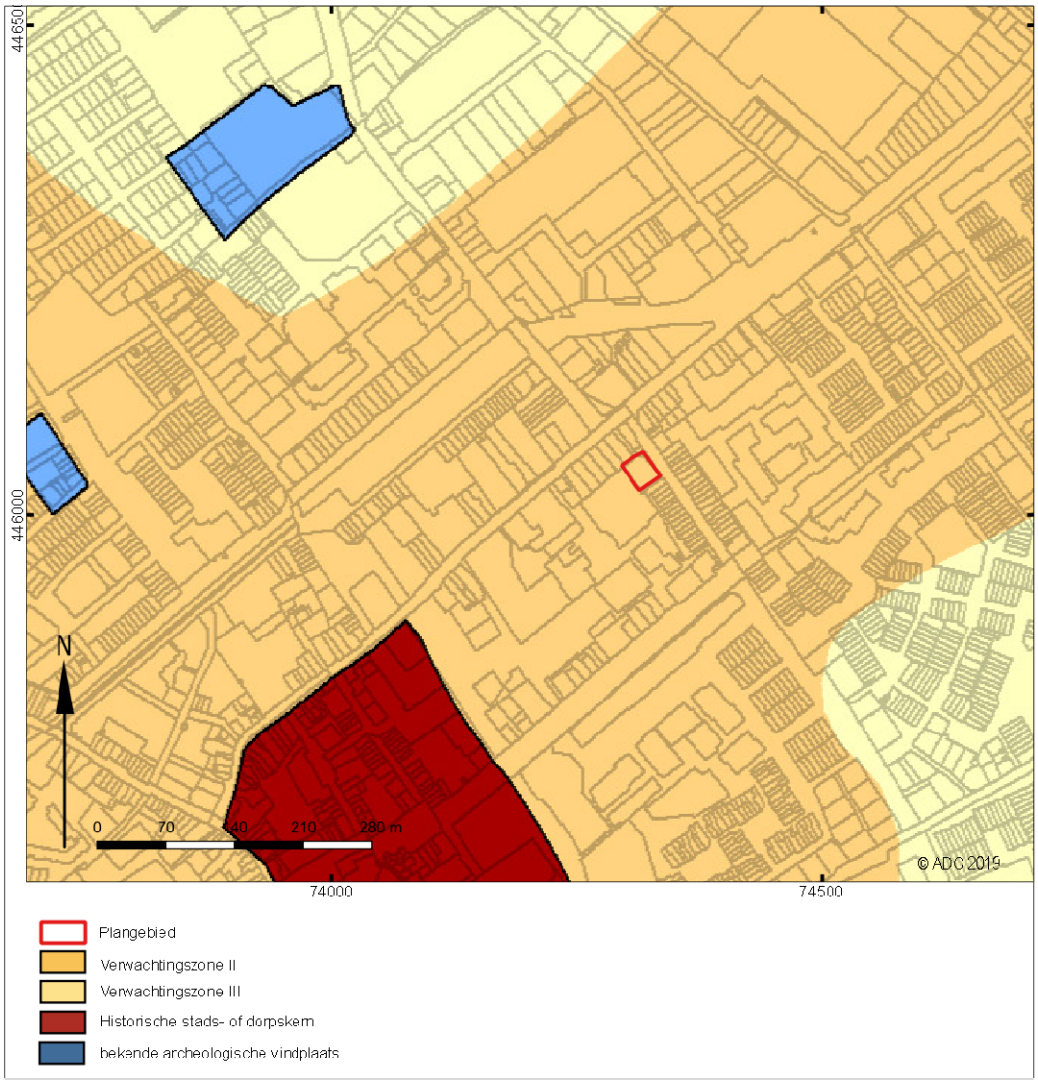

Afb. 7 Gemeentelijke beleidsadvieskaart

Afb. 8 locatie van het plangebied op de kaart van Kruikius

Afb. 9 locatie van het plangebied op de kadastrale minuut ca 1830

Afb. 10 locatie van het plangebied op de topografische kaart van 1910

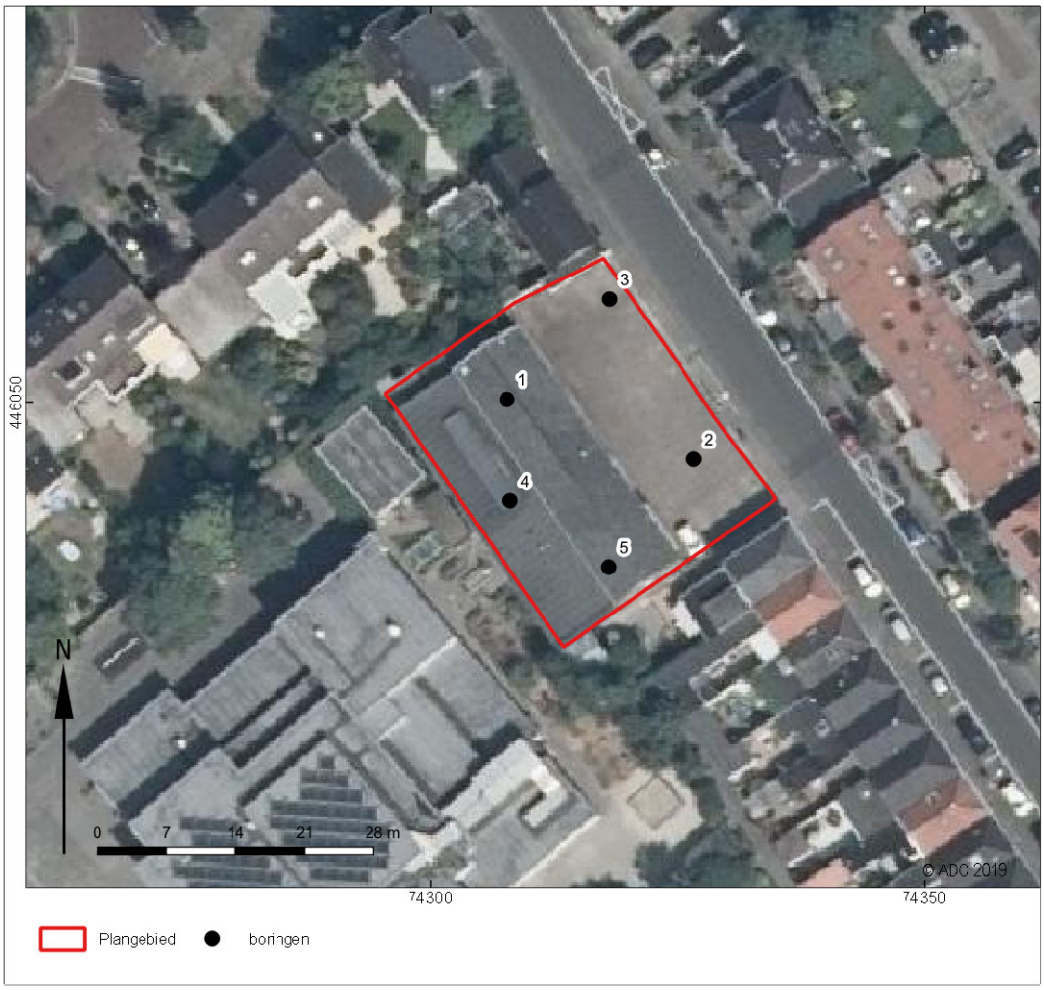

Afb. 11 boorpuntenkaart

Bijlage 1 Boorgegevens

nummer	x coördinaat (m)	y coördinaat (m)	maaiveldhoogte (cm) NAP	bovengrens (cm onder mv)	ondergrens (cm onder mv)	grondsoort	bijmenging	zandmediaan	kleur	kalkgehalte	nieuwvormingen	antropogene bijmengingen	organische bijmengingen	bodemhorizonten	overig	Lithostratigrafie
1	74.308	446.050	547													
				0	20										beton	
				20	55	zand	zwak siltig	matig grof	licht-geel-grijs	kalkrijk					matig grote spreiding;opgebrachte grond	
				55	354	zand	zwak siltig	matig grof	grijs	kalkrijk					matig kleine spreiding;weinig schelpmateriaal	
				354	375	klei	uiterst siltig		licht-grijs	kalkrijk						
				375	400	zand	matig siltig	matig fijn	licht-grijs	kalkrijk					matig grote spreiding;weinig schelpmateriaal	
2	74.327	446.044	662													
				0	15										betonklinker	
				20	65	zand	zwak siltig	matig grof	licht-geel-bruin	kalkrijk					matig grote spreiding;opgebrachte grond	
				65	100	zand	matig siltig;zwak humeus	matig fijn	donker-grijs	kalkrijk		spoor puinresten; weinig sintels			matig grote spreiding;omgewerkte grond;opgebrachte grond	
				100	160	klei	matig zandig; zwak humeus		donker-grijs	kalkarm					weinig detrituslagen	
				160	200	klei	matig zandig		donker-grijs	kalkloos						
				200	245	klei	uiterst siltig		grijs	kalkrijk			weinig veenbrokjes		spoor schelpmateriaal	
				245	300	klei	matig zandig		grijs	kalkrijk					veel zandlagen	
3	74.318	446.060	662													
				0	15										betonklinker	
				25	70	zand	sterk siltig;zwak humeus	matig grof	grijs-bruin	kalkrijk		weinig sintels;veel puinresten			zeer grote spreiding;opgebrachte grond	
				70	125	zand	sterk siltig;zwak humeus	matig grof	donker-bruin-grijs	kalkrijk		veel baksteen			zeer grote spreiding;spoor schelpmateriaal;omgewerkte grond;opgebrachte grond;glas	
				125	170	klei	matig zandig; zwak humeus		donker-bruin-grijs	kalkrijk		spoor puinresten			spoor schelpmateriaal;omgewerkte grond;opgebrachte grond	
				170	195	klei	uiterst siltig		grijs	kalkrijk					schoon, veel zandlagen, natuurlijk	

nummer	x coördinaat (m)	y coördinaat (m)	maaiveldhoogte (cm) NAP	bovengrens (cm onder mv)	ondergrens (cm onder mv)	grondsoort	bijmenging	zandmediaan	kleur	kalkgehalte	nieuwvormingen	antropogene bijmengingen	organische bijmengingen	bodemhorizonten	overig	Lithostratigrafie
				195	230	veen	zwak zandig		grijs-bruin	kalkloos					bosveen;weinig detrituslagen;mogelijk verspoelde veenbrok	
4	74.308	446.050	547													
				0	20										beton	
				15	55	zand	matig siltig;zwak humeus	zeer grof	donker-grijs	kalkarm		weinig puinresten; weinig baksteen			zeer grote spreiding;opgebrachte grond	
				55	115	klei	sterk zandig; zwak humeus	matig grof	donker-grijs	kalkrijk		weinig puinresten			tweetoppige spreiding;opgebrachte grond;oliegeur	
				115	140	klei	sterk zandig; zwak humeus		donker-grijs	kalkloos		weinig baksteen			omgewerkte grond	
				140	200	klei	uiterst siltig		grijs	kalkrijk					weinig schelpmateriaal;veel zandlagen;bedding gantel, geen bodem	
5	74.318	446.033	662													
				0	20										beton	
				15	65	zand	zwak siltig	uiterst grof	grijs	kalkarm		weinig puinresten			zeer grote spreiding;opgebrachte grond;bouwzand	
				65	110	klei	sterk zandig; zwak humeus		donker-grijs	kalkrijk		weinig puinresten;veel baksteen			opgebrachte grond	
				110	130	klei	sterk zandig; matig humeus		donker-grijs	kalkarm		veel puinresten			omgewerkte grond	
				130	200	klei	uiterst siltig		grijs	kalkrijk					weinig schelpmateriaal;veel zandlagen;bedding gantel	